

Türkiyə Azərbaycanın D-8-ə üzvlük müraciətini dəstəkləyir

Bəs bu təşkilata daxil olmaq ölkəmizə nə vəd edir?

Vaqif Bayramov

D-8 İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatının yaranma ideyası bu qurumun 1996-cı il oktyabrın 22-də İstanbulda keçirilən ilk toplantısında irəli sürülüb. 1997-ci il iyunun 15-də isə həmin şəhərdə reallaşan dövlət və hökumət başçılarının Zirvə görüşündə adıçəkilən format təsis edilib.

Hazırda D-8 qurumuna Türkiyə, İran, Pakistan, Banqladeş, Malayziya, İndoneziya, Misir və Nigeriya daxildir. Təşkilata daxil olan Türkiyə və İndoneziya “Böyük iyirmilər”in (G-20) üzvüdür. D-8-in fəaliyyətinin əsas məqsədi isə üzv ölkələr arasında əməkdaşlığı inkişaf etdirmək, iqtisadi və sosial sahələrdə əlaqələri gücləndirməkdir.

Prezident İlham Əliyev Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın dəvəti ilə 2017-ci il oktyabrın 20-də qurumun İstanbulda “Əməkdaşlıq yolu ilə imkanları artırmaq” devizi altında keçirilən IX Zirvə görüşündə xüsusi qonaq qismində iştirak edib.

Həmin görüşdə Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan çıxışında üç qitədə yerləşən ölkələri əhatə edən D-8 İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatının son 20 ildə fəaliyyətinin uğurlu olduğunu vurğulayaraq dünyada baş verən gərginliklər fonunda Zirvə görüşünün keçirilməsinin önəmini qeyd edib. Daha sonra isə son illər müsəlmanların yaşadıkları bölgələrdə baş verən münaqişələrin, təbii fəlakətlərin ciddi fəsadlarla nəticələndiyini deyən qardaş ölkənin Cümhurbaşqanı qlobal ədalətsizliyin azalmaq əvəzinə, daha da genişləndiyini təəssüflə bildirib. Eyni zamanda, dünyada İslamla terrorizmin əlaqələndirilməsi cəhdlərinin, islamofobiyanın və ksenofobiyanın artdığını, miqrant böhranının dərinləşdiyini vurğulayıb.

Türkiyə Prezidenti çıxışında, eyni zamanda, D-8 İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı dövlətlərinin dinamik artan əhaliyə, zəngin təbii sərvətlərə, sürətli inkişafa malik olduqlarını, sözügedən quruma üzv ölkələrin bu potensialdan tam səmərəli istifadə etmələri nəticəsində qarşılıqlı ticarət dövriyyəsinin hazırkı 100 milyard dollardan qısa müddətdə 500 milyard dollara çatdırıla biləcəyini deyib. Cümhurbaşqanı, həmçinin iqtisadiyyat, ticarət, nəqliyyat, müdafiə sənayesi, təhsil, kənd təsərrüfatı və digər sahələrdə əlaqələrin genişləndirilməsi üçün böyük imkanların olduğunu vurğulayaraq D-8 üzvlərinin sayının artırılmasının, qarşılıqlı ticarətin milli valyutalarla aparılmasının təşkilatın daha da güclənməsinə imkan yarada biləcəyini diqqətə çatdırıb.

Dövlətimizin başçısı isə çıxışında Azərbaycanın D-8-in üzvü olmamasına baxmayaraq, Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğanın ölkəmizi bu tədbirə dəvət etdiyinə görə öz qardaşına dərin təşəkkürünü bildirib və bunu Azərbaycan-Türkiyə qardaşlıq və dostluğunun bariz nümunəsi kimi dəyərləndirib.

Yeri gəlmişkən, Azərbaycan bu təşkilata üzvlük məsələsini həmin vaxtdan diqqətdə saxlayıb. Lakin indiyədək real nəticə əldə olunmayıb. Bu il fevralın 19-da Ankarada dövlətimizin başçısı İlham Əliyevin Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə geniş tərkibdə görüşündə Cümhurbaşqanı üzvlüklə bağlı sözügedən məqama aydınlıq gətirərək deyib: “İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı, Qara Dəniz İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı və D8 formatı iqtisadi və ticarət sahəsindəki əməkdaşlığımızı taclandıran digər önəmli regional təşkilatlardır. Xüsusilə İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatının malik olduğu potensialdan daha çox istifadə edəcəyimizə inanıram.

Azərbaycanın D8-ə üzvlük müraciətini də ən güclü şəkildə dəstəkləyirik. Bəzi tərəddüdləri olan Misir başda olmaqla, D8 üzvləri arasında bu istiqamətdə təşəbbüslər irəli sürdüm və irəli sürməkdə də davam edəcəyik”.

Maraqlıdır, görəsən, Misirin Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın sözləri ilə desək, Azərbaycanın D-8 İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatına üzv olmasında tərəddüdləri nə ilə bağlıdır? Ekspertlərin fikrincə, Misirin Azərbaycanı bu təşkilat daxilində görmək istəməməsi, ilk növbədə, bu dövlətin ölkəmizə olan qısqançlığından irəli gələ bilər. Çünki Azərbaycan zəngin neft-qaz ehtiyatlarına malikdir. Həmçinin D-8 üzvü olan Pakistanla da güclü dostluq əlaqələrinə malikdir. Digər tərəfdən, Misir liderində Azərbaycanla Türkiyənin strateji əməkdaşlığının bu təşkilatın daxilində aparıcı mövqeyə çevrilə biləcəyi narahatlığı da ola bilər. Başqa sözlə, Misir bəlkə də Türkiyə-Azərbaycan və Pakistan arasında sıx dostluq və əməkdaşlıq münasibətlərinin mövcudluğu nəticəsində bu təşkilatda dominantlığın sözügedən üçlüyə keçə biləcəyindən əndişələnir. Çox şübhəsiz ki, bu məsələdən Misirlə bərabər təşkilata üzv olan İran da qayğılanır.

Bu məqamda Misir Ərəb Respublikasının Prezidenti Əbdülfəttah əs-Sisinin 2024-cü il fevralın 21-də dövlətimizin başçısı İlham Əliyevin yenidən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti vəzifəsinə seçilməyi münasibətilə təbrik məktubunda yer alan sözləri diqqətə çatdırmaq istərdik: “İnamlı qələbənin Azərbaycan xalqının Sizin müdrik rəhbərliyinizə göstərdiyi etimadın və dəstəyin sübutudur. Bu, həm də Azərbaycan xalqının Sizin ölkəni inkişaf və tərəqqi yoluna aparmaq bacarığınıza inamını bir daha təsdiq edir. Əminəm ki, yenidən prezident seçilməyiniz Azərbaycanın regional və beynəlxalq nüfuzunu daha da möhkəmləndirəcək.

Cənab Prezident, mən Sizinlə əməkdaşlıq və koordinasiya sayəsində qarşıdakı dövrdə Misir-Azərbaycan münasibətlərinin yüksəlişinin şahidi olacağımı səbirsizliklə gözləyirəm”.

Bax, iki ölkə arasında münasibətlərin bu şəkildə dəyərləndirilməsindən sonra respublikamızın D8-ə üzvlük müraciətində Misirin bəzi tərəddüdlərinin arxasında hansı amillərin dayandığı anlaşılır.

Ekspertlərin sözlərinə görə, D-8 İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatının adındakı “D” ingilis dilindəki “Developing” (inkişaf etməkdə olan) sözünün baş hərfidir, yəni bu format 8 dövləti adıçəkilən qurum daxilində bir araya gətirən təşkilatdır. Onun üzvləri İslam Əməkdaşlıq Təşkilatında yer aldıklarından və müsəlman ölkələri olduqlarından D-8 bir sıra hallarda, həm də “İslam İttifaqı” da adlandırılır. Azərbaycanın isə bu təşkilatda təmsil olunmasına isə, necə deyərlər, tam haqqı çatır. Əvvəla, Şərqi-Qərbi və Şimal-Cənub nəqliyyat dəhlizlərinin yaradılmasına geniş həcmdə investisiyalar yatırır. Belə bir sərmayə qoyuluşu isə Avrasiyanın, o cümlədən D-8 ölkələrinin iqtisadi inkişafını şərtləndirir.

Yeri gəlmişkən, D-8 İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı tərəfindən “2020-2030 D-8 10 illik Yol Xəritəsi” adlı sənəd qəbul edilib. Sənəddə 3 mərhələli inkişaf strategiyasının gerçəkləşdirilməsi nəzərdə tutulub. Birinci mərhələdə, yəni 2020-2022-ci illərdə ticarət, kənd təsərrüfatı, qida təhlükəsizliyi, sənaye əməkdaşlığı və kiçik biznesin inkişafı, nəqliyyat, turizm, səhiyyə sahəsində əməkdaşlığı əhatə edən yol xəritələrinin hazırlanması, həmçinin dəyişən dünyanın şərtlərində mövcud beynəlxalq mexanizmlərin yenidən gözdən keçirilməsi planlaşdırılıb. Sonrakı dövrdə-2023-2027-ci illərdə (ikinci mərhələdə) üzv ölkələr arasında ticarət əlaqələrinin dərinləşməsi və daha əvvəlki dövrdə müəyyən olunan 6 istiqamətdə əlaqələrin inkişafının reallaşdırılması nəzərdə tutulub. Nəhayət, sonuncu mərhələdə-2028-2030-cu illər ərzindəki isə həyata keçirilən layihələrin dəyərləndiriləcəyi və üzv ölkələrin daxili ticarət dövriyyəsinin ümumi ticarət dövriyyəsinin 10 faizinə çatdırılacağı qarşıya mühüm vəzifə kimi qoyulub.

Bəs Azərbaycan bu təşkilata qoşulması ilə nə əldə bilər? İqtisadçı Samir Heydərovun sözlərinə görə, D-8 dünyada böyük iqtisadi potensiala malik bir təşkilat kimi tanınır. Üzv ölkələrdə, təqribən, 1,1 milyard insan yaşayır. 8 ölkənin iqtisadiyyatının həcmi, təxminən, 3, 8 trilyon dollar təşkil edir. Üzv ölkələrin ticarət dövriyyəsi isə 1,6 trilyon dollar səviyyəsindədir. Yəni dünya ticarət dövriyyəsinin 4,5 faizini təşkil edir.

Azərbaycanın D-8 ölkələrinin böyük əksəriyyəti ilə həm ikitərəfli, həm də beynəlxalq qurumlar çərçivəsində yüksək səmərəliliyi il diqqət çəkən münasibətləri mövcuddur. Ölkəmizin adıçəkilən quruma üzv olacağı təqdirdə isə bu əməkdaşlıq daha da güclənəcək. Eləcə də, ölkəmiz təşkilatın potensialından qarşılıqlı əməkdaşlıq üçün səmərəli istifadə edəcək.

Beləliklə, son illər tarixi uğurları ilə dünyada böyük nüfuz qazanan, bir sıra güc mərkəzlərinin isə məhz bu inkişafa görə qısqançlıqla yanaşdığı Azərbaycanın bu təşkilata üzv seçilməsi onun həm iqtisadi yüksəlişində, həm də regional problemlərinin həllində bəzi üstünlüklər, xüsusilə manevr imkanları əldə edə bilər.